

Yleistajuisesta tieteestä luonnontieteilijän näkökulmasta (Tiina Mahlamäki)

Tiina Mahlamäki
Turun yliopisto

välisestä tiedejulka
a Tiina Raevaara on
isestä tiedejulkaisem
Tajuaako kukaan?
n. Opas suomalaisto
saralla tieteen vasta
yleistajuistajalle on
yritään ylläpitämään
u. Vastapaino kirjo

Tiina Raevaara 2016. *Tajuaako kukaan? Opas tieteen yleistajuistajalle*. Tampere, Vastapaino, 202 s.

Kun luin edellisen suomenkielisen, tieteen yleistajuistamista käsittelevän teoksen - Ulpu Strellmanin ja Johanna Vaattovaaran toimittaman *Tieteen yleistajuistaminen*, Gaudeamus, 2013 - koin suorastaan ahaa-elämyksen, sain valtavasti ideoita ja ryhdyin välittömästi toteuttamaan niitä.

Kirjoitin auki kirjaidean, joka sittemmin toteutui käsikirjoitukseksi ja etsii nyt myötämielistä kustantajaa. Yön yli nukuttuani aloitin kirjoittamista käsittelevän blogin, jota olen jatkanut edelleen. Aihe on laajentunut kirjoittamisesta ja lukemisesta myös yleisemmin uskontotieteellisiin juttuihin. Blogissa olen julkaissut jo yli 100 tekstiä. Henkilökohtainen blogi on poikunut myös yhteisblogeja, tunnetuimpana turkulaisten uskontotieteilijöiden blogi, joka on ahkerassa käytössä ja joka keväällä 2016 valittiin yhdeksi kiinnostavimmista tiedeaiheisista blogeista. Vain se suunnittelemani Turun sanomien aliokirjoitus on vielä toteuttamatta. Olen käyttänyt Strellmanin ja Vaattovaaran teosta paljon myös opetuksessa ja suositellut sitä lukemattomia kertoja opiskelijoille, jatko-opiskelijoille ja tutkijakollegoilleni. Tartuinkin Raevaaran teokseen innokkaasti mutta vähän varoen: mitäköhän tämän lukeminen saa alulle?

Tiina Raevaaran kirja on omanlaisensa, niin kuin kuuluukin olla. Se on yhden, kokeneen ja sujuvasanaanaisen kirjoittajan näkemys siitä, mitä tieteen yleistajuistaminen on, mitä se voisi olla ja minkälaista sen pitäisi olla. Teokseen on koottu Raevaaran omia kokemuksia, esimerkkejä muiden teksteistä, yleistä pohdiskelua ja yksityiskohtaisia ohjeita. Osa yksityiskohtaisista ohjeistuksista tai listauksista kulkee sivun yläosassa erillisenä tietolaatikkona - mikä jatkuessaan sivulta toiselle samanaikaisesti kun sivun alareunassa jatkuu leipäteksti on ajoittain hankala lukukokemus.

Luonnontieteen yleistajuistamista

Koska Raevaara on itse koulutukseltaan luonnontieteilijä, geneetikko, hän käyttää esimerkkeinään pääosin nimenomaan luonnontieteitä ja kirjoittaa luonnontieteilijän näkökulmasta. Siksi humanistilukija välillä pudisteleekin päätään. Raevaara pohtii erityisen paljon tieteellisen tiedon, tiedon, uskomuksien ja huuhaan välisiä eroja ja toisistaan erottamista. Hän nostaa esimerkkejä homeopatiasta, yksisarvishoidoista, rokotekriittisyydestä ja ilmastonmuutoksen kieltämisestä. Uskontotieteilijälleen nuo kaikki ovat kiintoisia tutkimuskohteita, joskin vähän eri näkökulmasta kuin Raevaaralle.

Arvostan Raevaaraa kirjoittajana ja luen mielelläni hänen blogi- ja kolumnitekstejään. Mutta osa tähän teokseen otetuista teemoista kuuluisi ehkä jonnekin muualle, erityisesti kun ajattelee, että oletettu lukija on toinen tutkija. Tällöin pamflettimainen, luonnontieteen sanomaa julistava teksti tuntuu vieraannuttavalta. Erityisesti teoksen loppuosassa olevat huolestuneesti esitellyt tilastotiedot suomalaisten suhtautumisesta tieteeseen tuntuvat ylimääräisiltä teoksen kokonaisuuden näkökulmasta.

Mutta on teoksessa paljon hyvääkin ja sitä on pääosin ilo lukea. Itseäni kiinnostavat erityisesti ne kohdat, joissa Raevaara - joka on kirjoittanut paitsi tieteellisiä tekstejä myös tiedejournalismia, blogeja, tietokirjoja ja romaaneja - puhuu tieto- ja kaunokirjallisuuden yhteisistä piirteistä ja siitä, mitä tietokirjailija voisi oppia kaunokirjallisuudesta. Esimerkiksi aistien tuottamaa tietoa voi hyödyntää tietotekstissäkin: "Hyvä teksti tuottaa visuaalisia ja akustisia mielikuvia, siinä voidaan kuvata, miltä joku tuoksuu tai maistuu" (s. 92). Narratiivinen tai luova tietokirjoittaminen ovat alkaneet kiinnostaa Suomessakin, joten siihen liittyvää pohdintaa oli hieno lukea. Tietokirjoittaja voi myös kertoa tarinaa. Näen hyödyllisinä myös monet tekstin rakenteeseen ja näkökulmaan liittyvät vinkit, ohjeet ja tyyppittelyt. Ainakin joitain ajattelin kokeilla tieteellisen kirjoittamisen kurssillani.

Keskittyminen journalismiin

Raevaara tuo esiin sen tärkeän seikan, että journalistin ohjeet ja tutkijan etiikka poikkeavat toisistaan ja tuottavat erinäköisiä tekstikokonaisuuksia. Journalisteilta edellytetty toisen näkökulman esiin tuominen ei useinkaan ole tieteen näkökulmasta mielekäs, jos kyse on vaikkapa sellaisista tieteessä yksimielisesti hyväksytyistä asioista kuin evoluutio tai ilmastonmuutos. Humanistitaustaiselle kirjoittajalle toiset näkökulmat sen sijaan saattavat olla valaisevia ja teemaa eri suunnista valottavia.

Raevaaran teoksen pääpaino on lehtijutuissa. Minkälaisiksi journalistit lehtijutut usein rakentavat, millaisiksi ne tulisi rakentaa ja miten tutkijan kannattaisi rakentaa lehtijuttunsa. Jäin miettimään humanistitutkijan mahdollisuuksia ja foorumeita kirjoittaa lehtijuttuja - ainakin Raevaaran tarkoittamassa mielessä. Jäin myös pohtimaan omia aiheitani, mitä niistä voisin kirjoittaa ja minne. Mahdollisuudet tuntuivat kovin kapeilta.

Koska blogikirjoittaminen on tutkijoidenkin keskuudessa yhä yleisempää, on harmillista, miten lyhyesti teoksessa sivuttiin blogikirjoittamista. Humanistille yleistajuinen tietokirja on varteenotettava vaihtoehto - joskin kustantajaa on aina vain vaikeampaa löytää - joten olisin mielelläni lukenut pidemmin ja perusteellisemmin tietokirjoista ja tietokirjoittamisesta.

Vaikka Raevaara monin tavoin pyrkii silloittamaan ihmis- ja luonnontieteiden välistä kulttuurista kuilua, selvä juopa niiden välille kuitenkin jää. Hän rakentaa eroa myös journalistin ja tutkijan välille. Humanistinäkökulmasta katsoen journalismin ja yleistajuisen tieteen välinen ero ei ole niin suuren suuri. Ja journalisteilla on nykyisin useimmiten akateeminen tutkinto taskussaan.